

Vasile RĂMNEANȚU
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

Aspecte privind starea de spirit a populației județului Timiș în anii 1987-1988

Abstract: (Aspects regarding the state of mind of Timiș County's population in the years 1987-1988)

Against the background of the problems faced by the Romanian economy in the period 1980-1989, the standard of living of the population fell more and more. In the present paper we intend to analyze the state of mind of the inhabitants of Timiș County, and in this sense we researched the archival fond of the Timiș County Committee of the Romanian Communist Party from that period. From the analyzed reports, emerges the dissatisfaction of the population against the shortage of basic food, the lack of hot water, the heat from homes, the frequent power outages. At the same time, the workers suffered salary penalties, due to factors that did not depend on them and in rural areas the peasants were receiving late the rights due to their work. All these causes, to which they were added other absurd measures taken by the political leadership of the country, as well as some abuses or acts of corruption of the authorities created a state of growing discontent among the majority of the population in Timiș County in the last years of the communist regime.

Keywords: *state of mind, economic crisis, dissatisfaction, Romanian Communist Party, Timiș County.*

Rezumat: Pe fondul problemelor cu care s-a confruntat economia românească în perioada 1980-1989, nivelul de trai al populației a scăzut din ce în ce mai mult. În lucrarea de față ne propunem să analizăm starea de spirit a locuitorilor din județul Timiș, iar în acest sens am cercetat fondul Comitetului județean PCR Timiș din anii respectivi. Din rapoartele analizate reiese nemulțumirea populației față de penuria de alimente de primă necesitate, de lipsa apei calde, căldurii din locuințe, de întreruperile dese de energie electrică. În același timp, muncitorii erau penalizați la salarii datorită unor factori care nu depindeau de ei, iar în mediul rural țăranii își primeau cu întârziere drepturile cuvenite în urma muncii depuse. Toate aceste cauze, la care s-au adăugat alte măsuri absurde luate de către conducerea politică a țării, precum și unele abuzuri sau acte de corupție ale autorităților, au creat o stare de nemulțumire crescândă în rândul majorității populației din județul Timiș în ultimii ani ai regimului comunist.

Cuvinte-cheie: *stare de spirit, criză economică, nemulțumiri, PCR, județul Timiș.*

Problemele cu care s-a confruntat economia românească pe toată durata deceniului al nouălea al secolului al XX-lea, la care s-a adăugat „criza plății datoriei externe care a fost una mai mult artificială, creată din nesăbuița și din orgoliul lui Ceaușescu” au dus la scăderea drastică a nivelului de trai al populației (Curticeanu 2007, 150-173; Burakowski 2011, 237-249; 271-277, 320-325; Anton 2015, 345-352; Iancu, Pavelescu 2018, 9-16).

În studiul de față ne propunem să analizăm starea de spirit a populației din județul Timiș din anii 1987-1988, așa cum a reieșit ea din rapoartele înaintate de către conducerea Inspectoratului județean al Ministerului de Interne către primul secretar al Comitetului județean PCR Timiș sau din documentele emise de către conducerea de partid și alte instituții județene.

Într-unul dintre primele rapoarte din anul 1987 trimise de către conducerea Inspectoratului județean Timiș al Ministerului de Interne către primul secretar al Comitetului județean PCR Timiș, Ilie Matei se consemna faptul că muncitorii din sectorul zootehnic CAP Cadăr erau nemulțumiți deoarece nu au primit retribuțiile din luna august 1986, aceștia afirmând că nu se vor prezenta la lucru până la achitarea salariilor ce li se cuveneau. În notă (17 ianuarie 1987) se arată că în decembrie 1986, conducerea CAP-ului a ridicat de la bancă suma de 30.000 de lei reprezentând plata avansurilor, dar acești bani au fost întrebuințați în vederea cumpării de la cetățeni a furajelor necesare pentru hrana animalelor (SJANT, Fond Comitetul județean PCR Timiș, d. 77/1987, f. 12).

Situația tensionată a persistat, în 18 ianuarie nici un îngrijitor de la Ferma zootehnică Cadăr nu s-a mai prezentat la lucru și astfel au rămas nemulse 120 de vaci.

Lucrurile au revenit la normal doar datorită intervenției primarului comunei Tormac (de care aparținea satul Cadăr), reușindu-se mobilizarea muncitorilor la lucru la orele prânzului. Se sublinia că la această stare de spirit negativă contribuiau și factorii de conducere, care erau dezinteresați de situația existentă în ferma respectivă.

Exista aceeași atmosferă și în rândul lucrătorilor de la fermele IAS Gătaia, aflate pe raza comunei Tormac, deoarece retribuțiile acestora erau plătite cu 2-3 săptămâni întârziere (SJANT, d. 77/1987, f. 13).

Nota din 23 ianuarie 1987 semnala că începând cu data de 16 ianuarie, „Întreprinderii județene de transport local Timiș” (IJTL Timiș) i s-a redus cota de energie electrică cu 15%, iar în urma acestei decizii a scăzut și numărul tramvaielor puse în circulație de la 286 la 235, iar a troleibuselor de la 191 la 153, fapt ce a dus la mărirea intervalului de timp dintre vehiculele de transport în comun între 15-20 de minute.

În aceste condiții se circula și mai aglomerat, pe unele porțiuni pe scări, fapt ce a dus la nemulțumirea călătorilor, „care proferează amenințări și comentarii ostile, existând pericolul degenerării în acte de dezordine”.

Nota precizează că în data de 23 ianuarie 1987 s-au primit dispoziții ca până la sfârșitul lunii ianuarie să fie redus consumul zilnic cu încă 10MW/h, preconizându-se întreruperea transportului electric în comun între orele 8,30-12,30 și respectiv 17,30-20,30.

Se mai sublinia că starea de spirit necorespunzătoare era cauzată și din cauza întreruperii energiei electrice pe rețeaua transportului în comun de către Întreprinderea de Rețele Electrice Timișoara (IRET) fără ca IJTL-ul să fie anunțat din timp pentru a fi

luate măsurile necesare în scopul prevenirii blocării circulației la intersecții și pe arterele aglomerate de circulație (SJANT, d. 77/1987, f. 19).

Au urmat alte măsuri dure privind economisirea energiei electrice. La 6 februarie 1987, într-o teleconferință cu primii secretari de județ, Nicolae Ceaușescu sublinia că s-au înregistrat depășiri foarte mari a consumului de energie în sectoarele neproductive, constatându-se că autoritățile au oprit producția și au stimulat „prin repartiții consumurile neproductive”.

În consecință, liderul comunist român anunța apariția în data de 7 februarie a decretului prin care consumurile de gaze și de energie electrică se reduceau cu cel puțin 20% în sectorul public și al aprovizionării populației. Măsura se aplica tuturor instituțiilor, inclusiv Comitetului Central, Consiliului de Stat, ministerelor (Ceaușescu precizând că și armata și Ministerul de interne erau cuprinse pe listă), spitalelor, școlilor etc.

El arăta în continuare că a discutat cu primarul Capitalei ca să fie reduse consumurile de gaze și energie electrică din instituțiile de orice fel cu 30 %, urmând a fi luate măsuri imediate ca toate unitățile, începând cu Consiliile județene și cele populare să reducă consumul de energie cu cel puțin 30% și „dacă se poate merge până la 40%”.

Ministerul Minelor, Energiei și Petrolului au primit sarcina de a stabili cotele reduse cu 30% pentru instituții și cu 20% pentru populație, iar dacă instituțiile vor depăși aceste cote, vor fi întrerupte gazul și energia electrică „fără nici un fel de discuție”.

Era redus și consumul de păcură (pentru centralele sau cazanele pe păcură), iar utilizarea motorinei pentru încălzit era interzisă complet, cei ce încălcau această decizie fiind considerați că „desfășurau activități de sabotare a economiei naționale” (SJANT, d. 26/1987, f. 1-3.).

Ceaușescu își exprima convingerea că toate aceste reduceri vor aduce un surplus de peste 50% de energie în sectoarele calde din industrie.

După ce a informat despre sancțiunile care vor fi aplicate populației în cazul depășirii cotelor de energie prevăzute, liderul PCR sublinia că „nimeni nu va avea de suferit că va fi mai puțină căldură în casă sau în birou”, urmând ca în instituții să se lucreze până la ora 17, cât era lumină naturală, deoarece „mai bine închidem activitatea decât să se folosească lumina” (electrică n.a.).

În cazul sectorului industrial, dacă se depășea consumul, amenziile urmau să fie plătite de către cei vinovați sau din fondul de participare la beneficii. El trasa sarcina de a se discuta cu muncitorii pentru ca aceștia să fie avertizați că dacă se consuma peste normele prevăzute, li se va reduce suma pe care trebuiau să o primească din participarea la beneficii.

Ceaușescu sublinia încă o dată că nu dorea să fie afectată producția industrială, urmând să fie realizată o organizare mai bună a procesului tehnologic în orele de vârf (SJANT, d. 26/1987, f. 3-7).

În „Decretul privind unele măsuri pentru raționalizarea consumului de gaze naturale și energie electrică” se sublinia că „economisirea la maxim a gazelor naturale și a energiei electrice reprezintă o cerință prioritară, o îndatorire patriotică a fiecărui cetățean”.

Se prevedea ca la gazele naturale livrate pentru încălzirea locuințelor, pentru pregătirea apei calde menajere și a hranei, cotele lunare stabilite pentru lunile februarie și martie vor fi mai mici cu 20% decât cele din acel moment (și acestea reduse în anii anteriori, n.a.), situația fiind identică pentru consumul de energie electrică. În cazul depășirii cotelor la gaze, se mergea până la întreruperea definitivă a livrării acestora. În privința instituțiilor, cotele erau reduse cu cel puțin 30% (*Scânteia*, 7 februarie 1987, p. 1).

O zi mai târziu, cotidianul central al partidului informa populația despre măsurile ce trebuiau luate pentru încadrarea în normele decretului. Astfel, când o persoană se afla într-o încăpere urma să rămână aprins doar un singur bec, iar becurile care consumau mai mult trebuiau înlocuite cu becuri de putere redusă, inclusiv de 15 W.

Populația era sfătuită să renunțe complet la aparatele electrice de încălzit, la frigider, la aparatele de uz casnic ce puteau fi înlocuite prin „munci gospodărești” (mașini de spălat, aspiratoare), spațiile din fața locuințelor și curțile nu mai trebuiau iluminate, iar scările și holurile blocurilor urmau să fie iluminate la nivelul minim necesar.

În privința măsurilor ce erau necesare pentru reducerea consumului de gaze naturale, trebuia să se reducă la strictul necesar timpul de funcționare a arzătoarelor, să fie înlocuite arzătoarele neeconomice în imobilele încălzite cu gaze și să se excludă funcționarea lor în gol, interzicându-se folosirea gazelor de la bucătărie pentru încălzirea încăperilor (*Scânteia*, 8 februarie, 1987, p. 3).

Nota din 17 aprilie 1987 semnala apariția unor nemulțumiri ale locuitorilor din imobilele situate pe unele străzi de pe bulevardul Ana Ipătescu și Dâmbovița din Timișoara, ca urmare a faptului că de mai mult timp nu exista apă caldă la etajele III și IV.

Față de această situație, comentariile se transformau uneori în amenințări la adresa administratorilor sau în intenții de a se deplasa în grup la Întreprinderea de Construcții Reparații și Administrare Locativă (ICRAL) și IRET, cei nemulțumiți declarând că dacă autoritățile îndreptățite nu vor ține cont de cererile lor se vor adresa primului-secretar al Comitetului județean Timiș PCR.

Existau și nemulțumiri ale cetățenilor din zona Dâmbovița datorită modului în care era asigurată desfacerea mărfurilor alimentare, Întreprinderea comercială de stat pentru mărfuri alimentare cât și alți furnizori condiționând furnizarea produselor solicitate de cumpărarea și a altor mărfuri nevandabile (conserve de pește, pește congelat etc.), multe dintre aceste produse fiind expirate.

Astfel, de exemplu, la magazinul Alimentara din zona menționată mai sus, ouăle puse în vânzare au fost condiționate de vânzarea unor cantități de pește în stare de semiputrefacție cât și de conserve cu termen expirat (SJANT, d. 77/1987, f. 62).

Se specifica faptul că pe baza notei Inspectoratului județean al Ministerului de Interne au fost luate măsurile necesare pentru furnizarea apei calde în permanență în zonele afectate (SJANT, d.77/1987, f. 65).

La sfârșitul lunii aprilie 1987, locuitorii din Pișchia erau nemulțumiți față de decizia conducerii CAP-ului de a-i obliga pe cei care aveau grădini în intravilan să le cultive cu porumb și să predea la fondul unității agricole o cantitate de știuleți echivalentă cu o producție de 20.000 de kilograme la hectar, aceștia refuzând în consecință să mai lucreze suprafețele respective (SJANT, d. 77/1987, f. 69-70).

La „Solventul” existau nemulțumiri în rândul operatorilor chimiști, personalului tehnico-ingenieresc legate de diminuarea repetată a retribuiției situație care se prefigura și în perioada următoare, cei afectați vrând să-și găsească alte locuri de muncă (SJANT, d. 77/1987, f. 78).

„Nota de informare în legătură cu aprovizionarea populației cu pâine și făină în perioada trimestrului III 1987” elaborată de către Direcția comercială a județului Timiș evidențiază că în perioada respectivă cota de grâu pentru pâine și făină era cu mult mai mică decât cea care a fost repartizată în același trimestru din anul precedent.

În aceste condiții, a fost depășită cota de grâu alocată pentru fabricarea pâinii, printre cauzele care au dus la această situație numărându-se producerea pâinii de tip „București” care a necesitat o cantitate suplimentară de grâu. Pe de altă parte, a crescut numărul celor care s-au aflat în oraș și județ în acel interval de timp (numărul mare de candidați la examenul de admitere în instituțiile de învățământ superior din Timișoara, al turiștilor care au vizitat orașul de pe Bega, precum și al muncitorilor sezonieri veniți din alte județe la muncile agricole).

Drept urmare, se precizează în document, au fost luate măsuri pentru restrângerea consumului de pâine, „Întreprinderea de Morărit și Panificație” (IMP) Timiș modificând treptat structura pâinii, reducând producția de pâine tip „București” și crescând ponderea pâinii integrale.

Totodată, în funcție de asigurarea unor materiale de adaus la pâine (ouă, grăsimi) s-a produs mai multă pâine „Suceava” de 500 grame (10-15.000 de bucăți zilnic), „produs care nu intra în calculul consumului de grâu, făcând parte din grupa produselor de patiserie proaspăte” și care a dus la reducerea consumului de pâine obișnuită.

De asemenea, se prevedea ca până la sfârșitul trimestrului respectiv, IMP Timiș să producă în locul pâinii „București” câte 10 tone de cozonac ardelenesc de 420 grame, prin care se va economisi consumul de grâu și care înlocuia pâinea.

În același timp, o altă măsură luată consta în menținerea în fabricație doar a sortimentelor cu gramajele cele mai mici posibile (pâine acloridă-300 grame, pâine „București” de 500 de grame în locul celei de 700, pâine integrală-de 600 de grame în loc de 800).

Avându-se în vedere că desfacerea se făcea la bucată, s-a stabilit măsura de „învechire” a pâinii cu peste 12 ore, inclusiv a celei integrale.

Pe de altă parte, autoritățile au decis limitarea comerțului cu pâine, intensificându-se controalele la centrele de vânzare din perimetrul gărilor, piețelor și din alte locuri unde populația „străină” de Timișoara și de județul Timiș venea să se aprovizioneze cu pâine.

Totodată, pâinea care se servea în creșe, cantine, grădinițe etc. era tăiată, obligatoriu, în felii pentru a se evita risipa.

Se prevedea ca prin IMP Timiș să se asigure la nivelul strict stabilit în plan făina pentru unitățile din teritoriu și în special pentru cele ale Cooperăției de consum, astfel încât să nu mai fie depășite cotele de pâine prevăzute în localitățile rurale.

A fost cerută reanalizarea tabelelor cuprinzând populația care era îndreptățită să se aprovizioneze cu pâine din fondul de cereale alocat, întrucât cifrele stabilite în urmă cu mai mulți ani nu mai erau valabile.

Se mai preciza că sortimentul de pâine „București” a fost fabricat potrivit indicațiilor Ministerului Industriei Alimentare, Achiziții Produse Alimentare (MIAAPA) în vederea valorificării superioare a cerealelor (SJANT, d. 2/1988, f. 75-77).

Tot din materialele elaborate de către Direcția Comercială a județului Timiș reiese că pe parcursul verii anului 1987 existau greutăți legate de aprovizionarea cu apă minerală a locuitorilor județului Timiș.

Astfel, s-a distribuit mai puțină apă minerală decât era prevăzut, printre cauze numărându-se numărul mic de mijloace de transport, precum și lipsa capsulelor la stația de îmbuteliere din Buziaș.

În ceea ce priveau celelalte produse alimentare de strictă necesitate, se arăta că pentru a asigura cantitatea de lapte de consum aproape de nivelul necesarului, a fost redusă producția de lactate proaspete și untul (cu 7 tone). În aceste condiții, cele 32 de tone de unt rămase au fost repartizate doar pentru asigurarea strictului necesar alimentației publice și consumurilor colective (creșe, grădinițe, spitale etc). Se evidențiază că pentru a asigura cantitatea necesară alimentării publice și a consumurilor colective, precum și câte 100 de grame/locuitor pentru populația îndreptățită din municipii, orașe, centre muncitorești, erau necesare minimum 72 de tone de unt pe lună.

La zahăr, Ministerul Comerțului Interior a redus repartiția pe luna august de la Întreprinderea de zahăr Timișoara cu 400 de tone (de la 800 la 400) și deoarece în luna respectivă factorii de resort au decis să se distribuie 1 kilogram de zahăr în municipii, orașe și centre muncitorești și 0,5 kilograme pentru cetățenii din mediul rural, se considera că nu era cazul diminuării cantității de zahăr deoarece s-ar fi creat nemulțumiri în rândul celor care nu și-au cumpărat zahărul până în acel moment.

Pentru rezolvarea problemei era necesară intervenția pe lângă organele competente pentru a nu se reduce repartiția cu 400 de tone ci doar cu cel mult 100 de tone (SJANT, d. 2/1988, f. 90-92).

Existau probleme mari, în plină vară, legate de aprovizionarea populației cu bere îmbuteliată și cu băuturi răcoritoare, iar în sectorul legumelor și fructelor aprovizionarea a fost necorespunzătoare, cu excepția cartofilor și a cepei.

Datorită cantității reduse de grâu destinată fabricării pâinii și a făinii pentru luna august, cantitatea de pâine era mai mică, impunându-se „măsuri deosebite de gospodărire”. Și la carne cantitatea alocată pentru luna august era mai mică față de cea din august 1986 (SJANT; d. 2/1988, f. 94-96).

În privința aprovizionării populației cu produse nealimentare, se arăta faptul că existau „goluri la desfacere” la confecții ușoare din țesături de bumbac, lenjerie tricotată din bumbac, încălțăminte cu fețe din piele, ață macrame, frigidere, congelatoare, televizoare color, mașini de cusut electrice, căzi de baie, cuptoare-aragaz, articole foto color, furnizorii având restanțe mari la aceste produse, aceștia invocând *sarcinile stabilite la export* (SJANT, d. 2/1988, f. 100).

Datorită acestei penurii de bunuri, în luna august 1987, exista o stare de îngrijorare în rândul unor cetățeni din Timișoara legată de modul defectuos în care se asigura aprovizionarea cu produsele agroalimentare necesare. Pe acest fond, în diverse unități comerciale sau în piețe erau lansate zvonuri și comentarii privitoare la faptul că în multe zone recoltele de legume și în special de cartofi erau compromise, ceea ce îi alerta pe unii cetățeni în perspectiva aprovizionării de iarnă.

Au fost, de asemenea, făcute aluzii în legătură cu un articol apărut recent în ziarul „Drapelul roșu” și care informa cetățenii că au fost livrate pe piețe cantități importante de cartofi, în timp ce în aprovizionare vânzătorii le relatau că nu au primit decât dovlecei, roșii și fructe.

Circula și zvonul că pe piața liberă locuitorii de la sate nu vor mai avea voie să vândă decât zarzavaturi, celelalte produse urmând a fi valorificate doar prin intermediul Cooperativelor de Producție, Achiziții și Desfacerea Mărfurilor (CPADM).

În mediul rural, în rândul unor cetățeni, se „comenta necorespunzător” modul cum erau realizate contractările la fondul de stat, cooperativele de achiziții forțând nota, determinându-i pe cetățeni să încheie contracte deși nu dispuneau de animalele necesare (SJANT, d. 77/1987, f. 97).

Nota din 26 august 1987 releva că doi mecanizatori de la IAS Lugoj și Honorici au fost avertizați de către organele Ministerului de Interne deoarece aveau de gând să adreseze memorii postului de radio „Europa liberă” și să treacă la organizarea unor acțiuni de protest, nespecificându-se cauzele care i-au determinat pe respectivii să recurgă la astfel de acte (SJANT, d. 77/1987, f. 98).

Starea de spirit necorespunzătoare se menținea în rândul cetățenilor municipiului Timișoara și la sfârșitul lunii august, fiind legată de modul cum se asigura aprovizionarea cu produsele agroalimentare. Persistau zvonurile, iar pe acest fond unii cetățeni speriați, își creau stocuri pentru iarnă.

Erau întâlnite aglomerări la centrele de distribuire a produselor de panificație din cauza cantităților insuficiente de pâine, care „a creat în ultimele zile o stare de spirit

necorespunzătoare în rândul populației favorizând posibilitatea exploatării acesteia în scopul comiterii de acte de dezordine” (SJANT, d. 77/1987, f. 104).

La începutul lunii septembrie 1987, organele Ministerului de Interne anunțau amplificarea nemulțumirilor în rândul celor peste 2000 de muncitorilor de la „Solventul”, care erau în situația de a nu-și primi integral salariile.

Această stare tensionată se datora defecțiunilor tehnice, iar în perioada 30 iulie-18 august 1987 instalațiile cele mai importante din combinat nefuncționând ca urmare a întreruperii livrărilor de etilenă și propilenă de către HIP Pancevo, care a motivat această sincopă prin lipsa de benzină brută pentru a fi prelucrată.

În consecință planul pentru luna august a fost realizat sub 50%, iar demersurile întreprinse de către conducerea combinatului la forurile tutelare în vederea reducerii cifrelor de plan au rămas fără rezultat până la data întocmirii notei (5 septembrie 1987) (SJANT, d. 77/1987, f. 109-110).

La sfârșitul lunii septembrie, la Sânmihaiu Român cooperatorii erau nemulțumiți deoarece nu au fost încă recompensați cu grâul ce li se cuvenea pentru munca depusă.

O stare de spirit asemănătoare se înregistra și în rândul locuitorilor din comuna Comloșu Mare, unde conducerea localității a luat decizia de a nu li se permite acestora culegerea porumbului din grădinile personale aflate în intravilan (SJANT, d. 77/1987, f. 114-115).

Nota din 10 octombrie 1987 evidențiază existența unor probleme dificile la „Electrobanat”, unde pe luna septembrie planul de producție era realizat sub 50% deoarece „importante valori ale producției marfă realizate în septembrie au fost decontate în contul lunii august când s-au cumulat peste 80 milioane lei raportați fictiv ca fond de marfă inexistent în realitate”.

În aceste condiții se prevedea diminuarea retribuției muncitorilor cu 30-40%, această importantă întreprindere timișoareană fiind în a noua lună consecutiv când salariile erau plătite sub nivelul de bază.

Drept urmare, existau comentarii „negative” la adresa conducerii întreprinderii, care era criticată că nu reușea să restabilească echilibrul economic, nemulțumirile fiind amplificate de premiile pe care conducerea uzinei și le-a acordat (împreună cu o parte din personalul TESA) în luna august, care au fost substanțiale și care compensau penalizările cumulate în anul 1987, în vreme ce personalul muncitor a trebuit să lucreze, în fiecare lună, ore suplimentare, iar penalizările au fost de 10-22%.

Pe acest fond, în data de 10 octombrie „când trebuiau să se acorde retribuțiile, nu erau încă finalizate documentele contabile privind valoarea producției marfă ce intra în calculul retribuțiilor pe septembrie”, iar „Starea de spirit în rândul personalului muncitor este deosebit de încordată, existând posibilitatea apariției unor acte de dezordine” (SJANT, d. 77/1987, f. 149).

În octombrie 1987 exista o stare de nemulțumire și în rândul pensionarilor din cadrul CAP-ului Cerneteaz datorată faptului că retribuția în grâu cuvenită le-a fost

reținută și predată, sub formă de făină, la brutăria Giarmata, cei în cauză neputând a se deplasa în comuna respectivă pentru a primi pâinea (SJANT, d. 77/1987, f. 151-152).

În noiembrie a apărut un alt decret referitor la „unele măsuri pentru raționalizarea consumului de gaze naturale și energie electrică”, care prevedea sancțiuni pentru depășirea cotelor impuse (*Scânteia*, 11 noiembrie 1987, p. 1).

Ca de obicei, în mass-media a fost declanșată o campanie de propagandă în vederea economisirii energiei electrice și a gazelor naturale. Astfel populația era informată că un bec de 40 de W consuma în 10 ore 400 de W, un frigider consuma zilnic 1000 Wh, o mașină de spălat rufe consuma timp de două ore 1400 de Wh, iar un aspirator consuma timp de o oră 600 de Wh (*Scânteia*, 12 noiembrie 1987, p. 2).

În luna noiembrie se aprecia că în rândul „oamenilor muncii din Timișoara” exista o stare de spirit necorespunzătoare datorită modului „preferențial” în care era întrerupt curentul electric pentru necesitățile casnice.

În aceste condiții, au apărut la sediul IRET scrisori de amenințare la adresa unor factori de conducere, în care se arăta modul defectuos de întrerupere a curentului electric la orele de vârf și se specifica faptul că existau zone ale orașului (Tipografilor, centrală, a Spitalului județean) care nu erau afectate de aceste întreruperi, pe când în altele (Calea Șagului, Lipovei, Aradului) energia electrică era întreruptă zilnic. În urma întreruperilor pe perioade lungi a curentului electric, aparatele de uz casnic (frigidere, congelatoare etc.) erau afectate. Oamenii erau nemulțumiți că energia electrică era întreruptă și noaptea, între miezul nopții și 5 dimineața, neexplicându-se necesitatea și motivația acestei decizii.

Pentru această situație era criticată conducerea IRET, care era influențată „...în deciziile de oprire preferențială a furnizării de energie electrică de către anumite persoane ce domiciliază în zonele municipiului unde nu se întrerupe energia electrică sau chiar dacă se întrerupe, se face doar întâmplător”.

Pe nota respectivă s-a adnotat: „să nu se facă nici o excepție” (SJANT, d. 77/1987, f. 151-152).

În Nota din 3 decembrie 1987 se specifică faptul că din informațiile obținute și verificate la „Întreprinderea de utilaj de ridicat și transportat” (IURT) Lugoj cei 420 de muncitori de la „secția turnătorie elaborare oțel” erau îngrijorați în legătură cu neprimirea integrală a salariilor deoarece planul pe luna noiembrie nu a fost realizat din cauza deselor întreruperi de energie electrică din prima săptămână a lunii.

Pe acest fond, se sublinia că unii muncitori „s-au manifestat necorespunzător”, afirmând că se vor deplasa în grup la conducerea uzinei pentru a cere explicații (SJANT, d. 77/1987, f. 189).

Într-o notă nedată, se semnala că în cursul lunii noiembrie IURT nu a îndeplinit planul de producție la sectoarele calde, una dintre cauze fiind desele întreruperi de curent electric.

În ciuda acestei situații, conducerea întreprinderii a decis ca personalul din sectoarele precizate mai sus să primescă pe luna noiembrie peste 90% din retribuție, un

număr însemnat de muncitori care s-au remarcat prin rezultate mai bune beneficiind și de prime.

În urma adoptării acestor măsuri atmosfera în fabrică era bună, producția în acel moment fiind realizată conform planificării.

Se mai menționa că situația menționată era cunoscută de către Comitetul municipal de partid Lugoj care a acționat, împreună cu conducerea întreprinderii, pentru rezolvarea problemelor (SJANT, d. 77/1987, f. 190).

La mijlocul lunii decembrie 1987 la „Întreprinderea de sticlărie” Tomești existau probleme serioase legate de aprovizionarea cu combustibil calorifer necesar procesului tehnologic. Drept urmare, în perioada 11-13 decembrie activitatea productivă a fost întreruptă, în jur de 600 de persoane fiind trimise acasă.

În notă se arată că nerealizarea planului ducea la salarii diminuate și respectiv la nemulțumirea muncitorilor (SJANT; d. 77/1987, f. 192).

Nemulțumirile locuitorilor județului Timiș reies și din scrisorile pe care aceștia le-au adresat organelor de partid și de stat. Potrivit situației întocmite la nivelul Comitetului județean de partid, membrii cooperatori și muncitorii agricoli reclamau neacordarea drepturilor cuvenite, în timp ce pensionarii CAP întârzieri în plata pensiilor. Se preciza că în urma verificărilor organelor în drept, cei îndreptățiți și-au primit drepturile.

Numeroase scrisori se refereau la neregurile din comerțul de stat și cel cooperatist, respectiv inexistența unor produse agroalimentare, neexpunerea la vânzare a unor mărfuri care se găseau totuși în magazinele unităților respective, produse depreciate calitativ sau care se vindeau la suprapreț.

Pe de altă parte, din mediul rural veneau plângeri din partea unor familii nevoiașe, cu mulți copii sau a bătrânilor cărora le era condiționată vânzarea unor mărfuri de strictă necesitate de predarea (pe bază de contract) unor produse agricole (aceștia neavând posibilitatea să se achite de astfel de obligații).

Cetățenii erau nemulțumiți și de întreruperile neanunțate ale curentului electric, de neajunsurile existente în furnizarea apei calde și agentului termic, de presiunea scăzută a apei la etajele superioare ale blocurilor, de calitatea inferioară a unor lucrări executate de către Întreprinderea de Construcții, Reparații și Administrare Locativă.

Se menționa că fenomenele evidențiate în scrisori erau cunoscute de către factorii de răspundere, luându-se măsuri de remediere „în limita posibilităților”. În acest sens, pentru asigurarea presiunii apei potabile în rețea, punctele termice au fost branșate separat de conductele de apă, s-a trecut la echilibrarea presiunii apei pe cartiere pe bază de program și s-a mărit capacitatea Uzinei de apă numărul 1 din Timișoara.

În privința lucrărilor de întreținere ale blocurilor se sublinia că ICRA-ul se lovea de lipsa unor materiale, precum bitum, carton bitumat, necesare lucrărilor de hidroizolații.

Și în cursul anului 1987 solicitările de atribuire de locuințe de la fondul de stat se mențineau la un nivel ridicat. În document se preciza că majoritatea scrisorilor

expediate către autoritățile județene de partid și de stat conțineau fapte reale. (SJANT; d. 44/1988, f. 65-67).

La începutul anului 1988 exista o stare de nemulțumire în rândul țăranilor cooperatori din mai multe localități timișorene. Astfel, conducerea CAP Sânmihaiu Român nu i-au retribuit până la mijlocul lui ianuarie pe țăranii care au lucrat, în acord global, la cultura sfeclei de zahăr, deși „Întreprinderea de industrializare a sfeclei de zahăr” Timișoara s-a achitat de obligațiile pe care le avea față de unitățile cultivatoare de sfeclă de zahăr.

Totodată, cantitățile mai mici de zahăr care urmau să le fie acordate au creat nemulțumiri în rândul cooperabilor.

Aceiași situație era întâlnită și în localitatea Hodoni, unde membrilor cooperatori li s-au atribuit doar 20 de kilograme de zahăr la 10.000 de kilograme de sfeclă de zahăr obținute, în timp ce membrilor cooperatori pensionari nu li s-au repartizat drepturile pe care le aveau în natură la grâu.

În notă se preciza că vinovat de această situație era președintele CAP-ului.

Totodată, exista o stare de nemulțumire în rândurile lucrătorilor sezonieri din alte județe care au muncit în unitățile CAP din județul Timiș și cărora nu li s-a repartizat cantitatea de porumb convenită în funcție de normele realizate, așteptându-se aprobările de rigoare. Se mai menționa că aceștia nu aveau asigurate condițiile de hrană și de cazare în unitățile respective (SJANT, d. 38/1988, f. 1-2).

În nota din 12 februarie 1988 se preciza că în rândul specialiștilor din sectorul agricol de stat, fiind date ca exemplu IAS-urile din Cenei, Buziaș, Becicherecu Mic etc, se comenta nefavorabil faptul că indicatorii de plan pe anul 1988 primiți de la forul tutelar erau prea mari, peste posibilitățile existente și drept urmare nerealizarea acestora va duce la diminuarea retribuțiilor acestora, fapt pentru care refuzau semnarea acordului global (SJANT, d. 38/1988, f. 10).

Și în rândul specialiștilor din sectorul agricol cooperatist exista o stare de nemulțumire determinată de faptul că datorită nerealizării indicatorilor de plan pe anul 1987, de la 1 februarie 1988 s-a trecut la reținerea diferențelor de retribuție încasate în plus, astfel încât retribuția lunară se situa între 700-800 de lei de persoană. Se mai evidenția că membrilor cooperatori din localitatea Sudriaș nu li s-au achitat retribuțiile în bani din octombrie 1987 (SJANT, d. 38/1988, f. 14).

Și în sectorul industrial erau întâlnite nemulțumiri la începutul anului 1988. Astfel, la întreprinderea timișoreană „Modern” existau temeri privind nerealizarea sarcinilor de producție care ducea la diminuarea salariilor, de această stare fiind făcută vinovată conducerea unității. Se preciza că situația se datora deficiențelor serioase apărute la calitatea produselor pentru export și la cele pentru piața internă (SJANT, d. 38/1988, f. 20).

Și muncitorii de la „Antrepriza construcții” Timișoara din cadrul „Întreprinderii de Antrepriză Construcții industriale” Brașov erau nemulțumiți de reducerea retribuției pe lunile ianuarie-februarie 1988, situația datorându-se în special „modului de lucru

necorespunzător la nivelul conducerii, respectiv raportarea în avans de către conducerea antreprizei a unor lucrări de construcții montaj la sfârșitul anului 1987, lucrări care s-au realizat în cursul lunii ianuarie și februarie dar nu au mai fost decontate ca manoperă”.

Totodată, erau aduse temporar echipe de lucru din alte județe, cărora li se acordau un indice de retribuire de 1,80-2%, diminuându-se astfel retribuțiile muncitorilor locali. Ca urmare a acestor situații, un grup de 33 de muncitori au adresat un memoriu conducerii superioare de partid (SJANT, d. 38/1988, f. 34-35).

Probleme existau și la Întreprinderea de filatură-țesătorie „Banatex” din Sânnicolau-Mare, unde erau numeroase stocuri supranormative și deoarece acestea erau exceptate de la creditare, organele bancare refuzau acordarea sumelor necesare pentru salariile muncitorilor. Acest fapt provoca reacția de nemulțumire a acestora și deși conducerea întreprinderii a intervenit la Centrala industriei materialelor de confecții București, nu au fost luate măsurile necesare în vederea corelării planului de producție cu desfășurarea produselor finite (SJANT, d. 37/1988, f. 37).

La începutul primăverii anului 1988 existau nemulțumiri în rândul locuitorilor din Sânpetru Mare, Saravale, Igrăș determinate de faptul că CPADM din localitățile respective nu se preocupau de aprovizionarea magazinelor sătești cu produse alimentare necesare, cetățenii fiind nevoiți să se deplaseze într-o altă localitate (Periam) pentru a-și efectua cumpărăturile de care aveau nevoie (SJANT, d. 38/1988, f. 36).

În același timp, lipsa laptelui de pe piață era recunoscută chiar de către primul secretar al Comitetului județean PCR Timiș, Ilie Matei într-o ședință a Biroului Comitetului județean de partid din 9 iunie 1988 (SJANT, d. 44/1988, f. 447.).

În „Informare privind scrisorile și audiențele oamenilor muncii în luna martie și trimestrul I” din anul 1988, se sublinia că locuitorii din Timișoara și Lugoj erau nemulțumiți de problemele privind furnizarea agentului termic și a apei menajere.

În același timp, un număr mare de scrisori abordau o problemă sensibilă a acelor ani, care a creat o stare de îngrijorare în rândul românilor, respectiv cea a demolării imobilelor aflate în zonele de sistematizare, solicitându-se evitarea acestui lucru (SJANT, d. 44/1988, f. 380).

În „Nota privitoare la audiențele, reclamațiile, scrisorile oamenilor muncii din mai 1988” se preciza că existau plângeri din partea muncitorilor de la „Electrobanat”, „Fabrica de baterii și elemente galvanice” în privința diminuării salariilor datorită unor factori ce nu țineau de activitatea salariaților (deficiențe în organizarea producției, lipsa de materii prime, materiale, nefolosirea unor mașini și utilaje etc.).

Se mențineau reclamațiile privitoare la lipsa apei potabile la etajele superioare ale blocurilor sau a apei calde menajere (SJANT, d. 44/1988, f. 504).

În cursul lunii iulie 1988, 20 de muncitori de la „Secția de exploatare forestieră” Făget semnalau faptul că magazinul alimentar din zonă nu era aprovizionat corespunzător (SJANT; d. 46/1988, f. 109), iar locuitorii din zona Ion Ionescu de la

Brad din Timișoara reclamau aprovizionarea neritmică a unităților comerciale din cartierul respectiv (SJANT, d. 46/1988, f. 188).

În vara anului 1988 magazinele din rețeaua „ICS Alimentara” se confruntau cu o criză a pâinii fapt ce a determinat nemulțumirea cetățenilor

Analizând cauzele care au determinat această situație, Nota din 23 iulie releva că deși repartiția de grâu pe trimestrul III se situa la nivelul aceleiași perioade a anului precedent, cantitatea de pâine livrată pe piață nu era suficientă.

Situația se datora, potrivit documentului, schimbării structurii sortimentelor, fiind produsă în cantități mai mari pâinea neagră și semineagră la prețuri mai mici și care era cumpărată de către populația din mediul rural și folosită pentru hrana animalelor (desigur această explicație nu reprezenta cauza reală a „crizei” pâinii n.a.).

Dacă în anul 1987, în aceeași perioadă, „Întreprinderea de Morărit și Panificație” livra pe piață pâine neagră în proporție de 2% din întreaga producție, în 1988 se fabrica aproximativ 30% din producție.

Pe de altă parte IMP datorită lipsei de capacități de producție nu putea realiza cele 45 de tone de produse de specialități și zaharoase solicitate de „ICS Alimentara” și care ar compensa nevoia de pâine de pe piață.

Se prevedea că situația se va menține și se va înrăutăți în luna octombrie, considerată a fi lună de vârf la consumul de pâine, dacă nu se vor lua măsurile necesare de către conducerea întreprinderii de a fi suplimentate capacitățile de producție (în acel moment se lucra cu întreaga capacitate și încărcătură maximă pe utilaje).

O altă cauză care crea nemulțumiri în rândul populației se datora faptului că IMP-ul nu asigura o aprovizionare ritmică a produselor de panificație către centrele de desfacere datorită nerespectării programului de livrare, fiind înregistrate întârzieri de 4-5 ore în aprovizionarea cu pâine.

De asemenea, s-a constatat că în anumite cartiere din Timișoara pâinea era distribuită în cantități insuficiente în raport cu numărul locuitorilor din zonele respective (Calea Lipovei, Ion Ionescu de la Brad, zona Soarelui, Circumvalațiunii etc.) (SJANT, d. 38/1988, f. 77).

Nota din 29 iulie 1988 se referă la aceeași problemă, precizându-se că se înregistrau întârzieri în livrarea făinii albe de la IMP către brutăriile PENCOOP din zona Făget, vinovate de această situație fiind considerate a fi conducerile IMP și PENCOOP, care nu s-au preocupat suficient de rezolvarea acestei probleme.

Drept urmare existau restanțe de 37 de tone de făină, fiind întâmpinate mari greutăți în aprovizionarea locuitorilor din zonă cu pâine, fapt ce creaa stări de spirit necorespunzătoare.

Situația de criză se menținea și în Timișoara, „datorită necorelării dintre ICSMA Timiș și IMP Timiș în ceea ce privește stabilirea necesarului zilnic de pâine pentru consum, repartizarea ei pe centre de desfacere în conformitate cu cerințele, precum și nerealizarea unei game de sortimente adecvate, predominând pâinea neagră, mai puțin solicitată”, fapt ce creaa nemulțumiri în rândul locuitorilor Timișoarei.

Pe de altă parte, odată cu aplicarea măsurilor de încadrare în prețurile de mercurial a producătorilor particulari de legume și fructe care își vindeau produsele pe piețele din Timișoara, aceștia și-au retras marfa, în timp ce unitățile specializate ale Întreprinderii de Comerț de Stat de Legume și Fructe (ICSLF) și AGROCOOP Timiș nu au putut să satisfacă cerințele oamenilor, fapt ce a creat noi nemulțumiri (SJANT; d. 38/1988, f. 79.).

Nota din 21 septembrie 1988 evidențiază existența unei stări de spirit necorespunzătoare în rândul personalului muncitor de la „Fabrica de memorii electronice și componente pentru tehnica de calcul” din Timișoara datorată nerealizării planului de producție din cauza lipsei de componente electronice, ori în aceste condiții se prefigura diminuarea retribuției pe luna septembrie. Se sublinia că situația se datora nelivrării de către „Întreprinderea de calculatoare electronice” București a circuitelor imprimate pe lunile august și septembrie din cauza lipsei de materii prime din import (deci un adevărat cerc vicios. Ceaușescu interzise în acei ani importul celor mai multe dintre materiile prime și materiale care erau aduse până atunci de pe piața externă) (SJANT, d. 38/1988, f. 85).

Și în mediul rural existau în toamna anului 1988 o serie de nemulțumiri. Astfel membrii cooperatori din Brestovăț nu au mai primit din luna iunie retribuția, iar Cooperativa de consum din localitate nu le-a distribuit de trei luni repartiția de zahăr și ulei.

În localitatea Grabaț cei care participau la campania agricolă de toamnă, precum și ceilalți locuitori nu au mai primit pâinea necesară din 12 octombrie deoarece PENCOOP-ul Timiș nu a asigurat carburantul necesar pentru funcționarea cuptorului brutăriei. Se menționa că „s-a creat o stare de spirit total nefavorabilă”.

O situație asemănătoare era întâlnită și în localitatea Curtea unde pâinea care era adusă de la brutăria din Făget „ajunge doar din trei în trei zile”, nu era suficientă pentru toți locuitorii și nu corespundea din punct de vedere calitativ (SJANT; d. 38/1988, f. 87).

Începând cu data de 18 octombrie 1988 la „Întreprinderea de sticlărie Tomești” a fost oprit procesul de producție din lipsa carburantului necesar procesului tehnologic, fiind astfel pusă în pericol funcționarea celor două cuptoare, afectate contractele de export și implicit retribuțiile muncitorilor (SJANT, d. 38/1988, f. 89).

În același timp, în rândul locuitorilor din comuna Voiteg exista o stare de spirit necorespunzătoare deoarece zahărul și uleiul planificat nu a mai fost distribuit din luna iunie, în timp ce pâinea care era adusă de la brutăria din orașul Deta ajungea cu întârziere și era de slabă calitate fiind chiar „uneori improprie consumului”.

Cu o situație dificilă se confruntau și locuitorii comunei Secaș, unde magazinul alimentar era închis de mai multe luni, aceștia fiind nevoiți să se deplaseze pentru a se aproviziona cu alimentele necesare până în localitatea Crivobara (o distanță de 3,8 kilometri, n.a.).

Tot la Secaș pensionarii cooperatori nu au mai primit pensia din luna martie 1988 (SJANT, d. 38/1988, f. 90-91).

Venirea toamnei a dus, din nou, la stabilirea a noi măsuri de economisire a energiei electrice și a gazelor naturale. Astfel, la ședința Comitetului Politic Executiv din 11 octombrie s-a hotărât să fie stabilite programe adecvate în sectoarele economic, socio-cultural, administrativ-gospodăresc, precum și în unitățile comerciale în vederea reducerii consumului de energie și încadrarea strictă în normele de consum aprobate, care erau maximele. Dar în mod curios, în privința consumatorilor casnici au fost luate măsuri pentru majorarea consumurilor normate de energie și reducerea unor tarife, iar pentru depășirea energiei normate se aplicau tarife mai reduse (*Scânteia*, 12 octombrie 1988, p. 1).

La două zile după hotărârile de mai sus, apărea „Decretul privind asigurarea producției de energie, folosirea rațională a energiei electrice, termice și a gazelor naturale și regimul de lucru al unităților economice și sociale pe perioada de iarnă 1988-1989”, care stabilea programul de funcționare al unităților de prestări servicii și comerciale, al activității instituțiilor de proiectare, științifice, cultural-artistice, de învățământ, administrative, precum și distribuirea călduri și a apei calde menajere în locuințe (*Scânteia*, 14 octombrie 1988, p. 1, 3).

Pe acest fond, datorită neasigurării corespunzătoare a cotei de energie electrice mai multe unități economice au fost obligate să întrerupă procesul de producție din schimburile II și III și să trimită acasă personalul muncitor.

Astfel, de la „Electrotimiș” la data de 9 octombrie 1988 circa 200 de muncitori aflați în schimbul II au fost trimiși acasă, urmând a fi aduși la muncă, pentru recuperare, duminica. Drept urmare, au avut loc în rândul muncitorilor comentarii negative, care au amenințat că vor adresa memorii conducerii superioare de partid și de stat.

„O situație total necorespunzătoare, generatoare de comentarii și amenințări” era întâlnită la căminele de nefamiliști, în special la cele aparținând „Trustului de antrepriză generală construcții montaj” și ale „Solventului”, datorată lipsei de căldură și de energie electrică.

Se preciza că la căminul aparținând combinatului petrochimic „Solventul” de circa o săptămână nu se mai livra energie termică și apă caldă menajeră, instalațiile fiind degradate.

Nemulțumiri legate de neasigurarea agentului termic pentru încălzire erau întâlnite și în zonele de locuințe din Calea Lipovei, Aradului, Fabric-Băile Neptun etc., unde temperatura din apartamente nu depășea 12° C (SJANT, d. 38/1988, f. 104).

Și în documentul-sinteză privind conținutul scrisorilor și audiențelor din lunile octombrie-noiembrie, o mare parte a sesizărilor cetățenilor priveau lipsa apei calde menajere sau nerespectarea programului de furnizare a acesteia, a căldurii în locuințe, deficiențele privind modul de aprovizionare a populației, circulația defectuoasă a mijloacelor de transport în comun (SJANT, d. 46/1988, f. 703-704, 748).

La sfârșitul anului 1988 una dintre întreprinderile reprezentative ale industriei timișorene, „Electromotor” se confrunta cu mari probleme în realizarea producției pentru export, ca urmare a greutăților în obținerea materiilor prime și a materialelor specifice. În consecință nu era asigurată retribuția salariaților, starea de spirit a acestora fiind necorespunzătoare (SJANT; d. 38/1988, f. 125).

Rapoartele Direcției comerciale a județului Timiș evidențiază situația de criză existentă în domeniul alimentației publice. Astfel, „Nota privind realizarea programului de autoaprovizionare pe primele 9 luni ale anului 1988” relevă faptul că la carne și produsele de carne s-au înregistrat restanțe.

Astfel, față de cele 23.610 de tone prevăzute în programul de livrare la fondul pieții s-au realizat doar 22.259 tone, rezultând o restanță de 1.359 tone.

La preparatele culinare, furnizorul („Întreprinderea de Industria Cărnii” Timiș) nu a realizat structura sortimentală contractată, livrând doar două-trei sortimente și în cantități mult mai mici decât volumul comenzilor.

La preparate din carne programul a fost depășit cu 1408 tone. Se menționa că programul de intrări la fondul de stat a cărnii pe primele 9 luni a fost realizat în proporție de 112%, ceea ce dădea dreptul ca în județ să se consume un volum total de carne și produse din carne de 26.443 tone față de 22.259 tone realizate.

O problemă deosebită a fost întâmpinată la asigurarea uniformelor școlare necesare în condițiile începerii noului an școlar (SJANT, d. 2/1988, f. 55).

Într-un alt document al aceleiași direcții județene intitulat „Informare privind realizarea programului de aprovizionare cu produse alimentare, nealimentare și combustibili pe perioada 1 ianuarie-30 octombrie 1988 și 1-20 noiembrie 1988” se arată că la grâu s-a înregistrat o depășire de 806 tone a consumului datorită „depășirii structurii realizate la pâine față de cea planificată”.

La sortimentul patiserie proaspătă, nu a fost realizat planul, I.M.P. Timiș argumentând că nu avea capacitatea de producție necesară pentru aceasta, iar în aceste condiții a crescut consumul de pâine.

Acesta s-a mărit și datorită restanțelor înregistrate la producția de mălai din cauza lipsei cantității de porumb necesară.

În privința livrărilor de pește, conservelor din pește, semiconserve, planul nu a fost realizat din lipsa resurselor la furnizori.

La lapte și produse din lapte, livrările la fondul pieții au fost făcute în corelare cu proporția realizării intrărilor de lapte la fondul central de stat, care în perioada avută în vedere a fost de circa 57%. În aceste condiții, Direcția comercială a județului Timiș împreună cu Industria Laptelui au asigurat lunar laptele pentru consum la nivelul necesarului, diminuând corespunzător cantitatea celorlalte produse din lapte.

În mod sistematic, I.I.L. Timiș nu a îndeplinit planurile stabilite în special la produsele lactate proaspete și la lapte praf destinate unităților sanitare pentru alimentația copiilor.

La zahăr și ulei, cu toate restanțele consemnate, au fost asigurate normele de consum diferențiate pe localități și categorii de populație în municipii și orașe. Situația era mai proastă în mediul rural, unde în unele localități se înregistrau restanțe chiar de două-trei luni.

Nici la conservele de legume și de fructe planul de aprovizionare a populației nu a fost realizat, menționându-se că pe trimestrul IV întreprinderea „Fructus” prevedea livrarea unor cantități mai mici de astfel de sortimente, fapt ce se va repercuta negativ asupra bunei aprovizionări a populației pentru sezonul rece. Se specifica faptul că cele mai mari restanțe erau înregistrate la conservele de fasole verde, tocană de legume, ghiveci, gemuri și compoturi (SJANT, d. 2/1988, f. 63-64).

Toate aceste lipsuri se înregistrau în condițiile în care la sfârșitul anului 1987, Comitetul Politic Executiv hotăra ca în anul 1988 consumul de carne să se situeze la circa 70 de kilograme de carne pe locuitor, iar cel de pește la circa 15 kilograme pe locuitor. Se mai prevedea sporirea cantităților de lapte și produse de lapte, precum și a altor produse agroalimentare (cartofi, legume, fructe). Referindu-se la problema alimentației, Nicolae Ceaușescu atrăgea atenția la Plenara Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste că se consuma prea mult (*Scânteia*, 22 decembrie 1987, p. 1, 3).

Existau greutăți și la aprovizionarea populației județului cu mărfuri textile-încălțăminte și metalo-chimice, datorită resurselor limitate la fondul de marfă, precum și a restanțelor în livrările furnizorilor.

Astfel, cerințele populației nu au fost satisfăcute decât parțial, apărând chiar goluri în desfacerea unor grupe de produse precum țesăturile tip lână, tricotajele tip bumbac, covoare, dresuri pentru femei, frigidere, congelatoare, televizoare alb-negru, cuptoare aragaz, tuburi fluorescente, becuri pentru lanterne etc.

Se sublinia că demersurile făcute de către factorii locali pentru remedierea restanțelor nu au avut efecte notabile, furnizorii invocând, din nou, prioritatea exporturilor (SJANT; d. 2/1988, f. 24-25).

Și în cadrul ultimei ședințe a Biroului Comitetului județean PCR Timiș din 30 decembrie 1988 se sublinia că în municipiul Timișoara existau mari greutăți în privința aprovizionării cu pâine (SJANT, d. 46/1988, f. 719-720).

Criza energetică, respectiv deseale întreruperi ale curentului electric a dereglat și graficului circulației trenurilor, așa cum se întâmpla la sfârșitul anului 1988 în stația CFR Lugoj, fapt ce a determinat nemulțumirea călătorilor, mulți fiind navetiști care se îndreptau sau se întorceau de la întreprinderile în care lucrau (SJTAN, d. 37/1988, f. 295).

În concluzie, documentele emise de către conducerea Inspectoratului județean Timiș al Ministerului de interne, precum și cele ale Comitetului Județean PCR evidențiau nemulțumirea populației față de situația existentă.

Locuitorii se confruntau cu lipsa unor alimente de bază, precum pâinea, laptele, produsele lactate, carnea, dar și uleiul sau zahărul (care erau raționalizate), conserve de

legume, fructe etc. Autoritățile pentru a face față situației (în condițiile în care cantitățile de grâu necesare pentru producerea făinii și a pâinii erau reduse) au recurs la tot felul de artificii, precum scăderea gramajului la pâine, fabricarea unei cantități mai mari de pâine integrale (de care populația nu era mulțumită, existând și probleme legate de calitatea produselor de panificație) sau de cozonac. De asemenea pentru a se asigura o cantitate de lapte cât mai apropiată de nivelul necesarului a fost redusă producția de lactate proaspete și de unt. Desigur, o bună parte din produsele agricole cerealiere și animaliere luau drumul exportului în vederea achitării datoriei externe.

Nici în privința produselor industriale lucrurile nu stăteau bine, pe piață simțindu-se lipsa unora dintre acestea, furnizorii invocând prioritatea exportului în vederea plătirii datoriilor externe ale României.

Pe de altă parte, în special toamna și iarna, populația se confrunta cu lipsa căldurii, apei calde, cu dese întreruperi de energie electrică. Aceasta în condițiile în care în cei doi ani pe care i-am analizat au fost emise decrete privitoare la raționalizarea consumului de energie electrică și de gaze naturale.

Restricțiile de energie electrică au afectat transportul în comun, dar și procesul de producție din majoritatea fabricilor din județ. Acestea se confruntau și cu lipsa unor materii prime, materiale absolut indispensabile procesului tehnologic și drept urmare prevederile planului (și așa mari, nerealistice) nu erau îndeplinite într-o serie de întreprinderi din județ. Drept urmare, muncitorii nu își primeau salariile în întregime (deși nu erau vinovați de neîndeplinirea prevederilor din plan), fapt ce crea alte nemulțumiri.

În mediul rural, pe lângă lipsa produselor de primă necesitate (zahărul și uleiul nefiind distribuit cu lunile de zile), țăranii erau nemulțumiți deoarece nu li se dădeau la timp drepturile (în bani și în natură) cuvenite în urma muncii depuse. Astfel, un telex venit de la Comitetul Central al Partidului Comunist Român informa conducerea județeană de partid că pe baza deciziei conducerii superioare a PCR, se trecea din 6 februarie 1989 la acordarea drepturilor cuvenite țăranilor cooperatori pentru activitatea pe care aceștia au desfășurat-o în 1988 (SJTAN, d. 23/1988, f. 19; trebuie subliniat faptul că înainte de această decizie, aceiași conducere de partid a interzis împărțirea porumbului la țăranii până la încheierea balanței privind recolta obținută, cei care nu au respectat această hotărâre fiind sancționați, vezi SJTAN, d. 28/1989, f. 103). Totodată, prima prioritate o constituia realizarea în întregime a livrărilor către fondul de stat, ori în condițiile în care cifrele de plan erau nerealistice sau raportate fictiv, cantitatea de cereale ce revenea țăranilor pentru munca pe care aceștia o desfășurau timp de un an de zile se reducea (la 1 octombrie 1988, printr-un alt telex, Emil Bobu și Vasile Bărbulescu „dictau” ca întreaga producție de legume și fructe să fie livrată obligatoriu la fondul de stat, fiind interzise cu desăvârșire vânzările prin intermediul chioșcurilor din sate sau către persoanele particulare (SJTAN, d. 23/1999, f. 8; Ștefănescu, 2018, 227-230). Pe de altă parte, locuitorii satelor erau obligați să încheie contracte pe care nu le puteau onora.

În același timp, prețurile mercuriale stabilite de către autorități i-au determinat pe producătorii particulari de legume și fructe să nu-și mai vândă mărfurile pe piețele Timișoarei, fapt ce a produs goluri în aprovizionarea populației deoarece unitățile de stat nu puteau satisface cerințele acesteia.

Anunțarea de către Nicolae Ceaușescu a planului de sistematizare a localităților a produs noi neliniști în rândul locuitorilor județului Timiș, care solicitau autorităților locale să nu le fie demolate imobilele.

La toate aceste nemulțumiri se adăugau abuzurile unor autorități locale, incapacitatea acestora de a soluționa unele probleme (de producție, de aprovizionare) sau acte de corupție (mai ales cele privitoare la dosirea produselor sau mărfurilor de primă necesitate, vânzarea lor pe „sub mână”, care însă nu au avut un rol major în agravarea crizei alimentare).

Trebuie subliniat faptul că autoritățile au atras atenția asupra posibilității declanșării de către populația nemulțumită a unor acțiuni de protest cu consecințe grave pentru stabilitatea regimului comunist din România, fapt ce avea să se întâmple peste doar un an, în decembrie 1989.

Referințe bibliografice

- Anton, Mioara. 2015. *Cultura penuriei în anii 80. Programul de alimentare științifică a populației*, în „Revista Istorică”, XXVI, nr. 3-4, București.
- Burakowski, Adam. 2011. *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu. 1965-1989*. Geniul Carpaților, Iași: Ed. Polirim.
- Curticeanu, Silviu. 2007. *Meditații necenzurate*. București: Ed. Historia.
- Iancu, Aurel, Pavelescu, Marius, Florin. 2018. *Creștere economică, acumulare și dezechilibre în România perioadei comuniste*. București: Institutul Național de Cercetări Economice. Studii economice. <http://www.studii-economice.ro>, accesat la 30 iulie 2023.
- Ștefănescu, Ion, Traian, *Întâlniri cu Nicolae Ceaușescu*, București: Ed. Mediafax.

Fond arhivistic

Serviciul județean Timiș al Arhivelor Naționale, fond Comitetul județean PCR Timiș, 1987-1988.

Presă

Scânteia, 1987-1988.